

İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler

Nergüz Bulut Serin*
Rukiye Derin**

Özet

Bu çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeyleri ile cinsiyeti, anne ve babanın eğitim durumu, algılanan anne ve baba tutumları ve akademik başarı değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, ilköğretim okullarının 8. sınıf öğrencilerinden 231'i (%53,2) erkek ve 203'ü (%46,8) kız olmak üzere toplam 434 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada ölçme aracı olarak, Problem Çözme Envanteri (PÇE), Nowicki-Strickland (1973) Denetim Odağı Ölçeği (LOC) ve araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, t testi, tek yönlü varyans analizi F ve Scheffe test teknikleri ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, araştırma kapsamına giren öğrencilerin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ile cinsiyetleri, algılanan anne baba tutumları, algılanan akademik başarıları arasında; Öğrencilerin Denetim odağı düzeyi ile babanın eğitim durumu, algılanan anne tutumları ve algıladıkları akademik başarıları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim öğrencileri, problem çözme becerisi, denetim odağı.

* Yrd. Doç Dr. D.E.Ü.Buca Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, nerguz.bulut@deu.edu.tr

** Uzman Psikolojik Danışman. İzmir Çiğli Maltepe İlköğretim Okulu rukiyederin@gmail.com

Bu çalışma DEÜ.Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Nergüz Bulut Serin danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinin bir bölümünü içermektedir.

The factors affecting primary school students' perceptions of interpersonal problem solving skills and the levels of locus of control

Nergüz Bulut Serin
Rukiye Derin

Abstract

This research aims at examining the relationship between primary school students' perceptions of interpersonal problem solving skills, the levels of locus of control and such variables as gender, parents' education levels, perceptions of parents' attitudes and academic achievement. The sample of the research consists of a total of 434 eighth graders, of whom 231 are males (53.2%) and 203 are females (46.8%). Problem Solving Inventory (PSI), Nowicki-Strickland Locus of Control Scale (LOC), and the Personal Information Form, developed by the researchers were used to collect the data for the research. The data was analyzed through t-test, one-way ANOVA, F and Scheffe. As a result of the research, it is found that there is a meaningful difference between problem solving skill perceptions with regard to gender, parents' attitudes, achievement perceptions; locus of control with regard to father's education levels, mother's attitudes and their own achievement perceptions.

Key Words: *Primary education students, problem solving skills, locus of control.*

1.Giriş

Türk eğitim sisteminin temel taşı olan ilköğretimde bireylere, toplum içinde diğer üyelerle uyum içinde yaşamaları ve yaşamlarını daha iyi bir biçimde sürdürmeleri için gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılmak hedeflenmektedir (Fidan ve Erden, 1997: 214). Ergenlik dönemi bazı önemli özelliklerin kazanıldığı, birey için en önemli dönemlerden biridir. Bu dönemde ergen, günlük yaşamla ilgili çözmek zorunda kalacağı pek çok problemle karşılaşır. Bu problemleri çözmek için de bunlara kendine göre çözüm yolları bulması gerekmektedir (Özbay, 2002). Türk Milli Eğitim Sistemi içinde hizmet veren okullarda kişiler arası ilişkilerde çıkan sorunları çözmeye kullanılabilecek yöntemler bir ders olarak okutulmadığı gibi okullardaki sorunların büyük çoğunluğu ise kötü bir sorun çözme yöntemi olarak bilinen, güç kullanarak sorun çözme yöntemi ile çözülmektedir (Kenç, 2004:220).

Problem çözme çocukluktan itibaren öğrenilmekte, okul yıllarında ise problem çözme becerileri geliştirilmektedir (Miller & Nunn, 2003). Kendisini problem çözmeye yeterli olarak algılayanların kişiler arası ilişkilerde daha girişken, daha olumlu benlik algısına sahip oldukları ve akademik yönden daha uygun çalışma yöntemleri ve durumları sergiledikleri saptanmıştır (Şahin, Şahin ve Heppner,1993). Heppner'e (1982) göre, problem çözme, problemlerle başa çıkma kavramı ile eş anlamlıdır. Gerçek yaşamda kişisel problem çözme, iç ya da dış istekler ya da çağrılara uyum sağlamak amacı ile davranışsal tepkilerde bulunma gibi bilişsel ve duygusal işlemleri bir hedefe yöneltme olarak ifade edilmektedir. Bonner & Rich'e (1988) göre ise bireyin problem çözme becerisini değerlendirmesi bilişsel bir değişken olarak bireyin, problem çözme performansını ve problemlerle başa çıkma sürecini etkilemektedir. Spence'e (2003) göre ise, etkili problem çözen bireylerin, bağımsız ve yaratıcı düşündükleri, sosyal yeterlilikleri olduğu, kendilerine güvenen, belirsizlikleri tolere edebilen kişiler olduğu belirtilmektedir (Akt.Dow & Mayer, 2004). Problem çözmeyi gerçekleştirmeden önce, bireyin problemi kabul etmesi gerekmektedir. Bireyin "ben bir şey yapmadım" şeklinde düşünmesi problemin çözümünü geciktirmektedir (Raphel, 2003). Araştırma ile ilgili literatür incelendiğinde,ergenlik dönemindeki öğrencilerin kişilerarası problem çözme becerisi algılarını araştıran yurt içinde yapılmış bazı çalışmalara rastlanmıştır (Çam, 1997; 1998, Ferah, 2000; Saracaloğlu, Serin ve Bozkurt, 2001; Nadir, 2002; Batıgün ve Şahin, 2003; Güçlü, 2003; Ünüvar, 2003). Kişiler arası problem çözme becerisi algıları ile ilgili yurt dışında da benzer çalışmalara rastlanmıştır (Heppner ve Peterson,1982; Heppner, Reeder & Larson, 1983; Heppner & Krauskopf, 1987; Heppner, 1988; Heppner & Baker, 1997; Morris, 2002; Corner, 2004).

Eğitim bir problem çözme süreci olarak düşünüldüğünde, öğrencilerin daha ilköğretim yıllarında iyi bir problem çözücü olmaları beklenmektedir.

Denetim odağı yönelimlerinin belirlenmesine ilişkin olarak, birey kendi davranışlarının sonucuna bağlı olarak davranıyorsa iç denetim yönelimli, eğer dış dünyadaki olaylar ve kişilere yönelik davranıyor ise dış denetim yönelimli olmaktadır şeklinde ifade edilmektedir (Zimbardo,1985: 275). Rotter' e (1975) göre, içten denetim odağı, bireyin olumlu ya da olumsuz olayları kişisel kontrolü altında ve kendi davranışının bir işlevi olarak algılandığını, dıştan denetim odağında ise, bireyin olumlu ya da olumsuz olayları kişisel kontrolünün dışında algılandığını ifade etmektedir (Strickland, 1989). Leone & Burn (2000) ise, denetim odağını insanların davranışlarının sonuçları için aldıkları sorumluluğun derecesini ölçen bir yapı olarak tanımlamışlardır (Akt. Haye & Ark., 2003). İç denetim odaklı insanlar pekiştirmenin kendi davranışlarına bağlı olduğunu düşünerek kendi yaşamlarından sorumlu olduklarını düşünürler ve buna uygun davranış ortaya koyarlar. Dış denetimli insanlar ise pekiştirmenin dışsal güçlere bağlı olduğunu düşünerek sahip oldukları yetenekleri ve davranışlarıyla çok az şeyi iyileştirmek için ya hiç çaba göstermezler ya da çok az gayret gösterirler (Yeşilyaprak, 2005). Nowicki & Strickland (1973,içten denetimli bireylerin dıştan denetimli bireylere göre, daha fazla araştırmacı ve bilgi toplayıcı, bağımsız çalışmaya ve problem çözmeye daha meyilli oldukları, başarı ve başarısızlıklarının sonuçlarını üstlenme özelliğine daha fazla sahip oldukları ifade edilmektedir (Akt. Aydınay, 1996). Konu ile ilgili literatür incelendiğinde yurt içinde, ergenlik dönemi öğrencilerinin denetim odağı düzeylerini araştıran bazı çalışmalar bulunmaktadır (Dönmez,1983; 1986; Taylan,1990; Aydın, 1999; Sahranç, 2000; Kaval, 2001; Tapçan, 2002; Ünüvar, 2003, Gültekin ve Baran, 2005). Yurt dışında da konu ile ilgili benzer çalışmalara rastlanmıştır (Cooley & Nowicki, 1988; Ross, 1989; Moore, 2006). Genel olarak ilgili literatür incelendiğinde, konu ile ilgili benzer araştırmaların çoğunlukla üniversite ve lise öğrencileri arasında yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin kişiler arası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeyini etkileyen çeşitli faktörlerin ortaya konmasını amaçlayan bu çalışma sonuçlarının, ilköğretim öğrencilerine yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin verilmesinde ve bu dönem öğrencilerine yönelik olarak yapılacak olan benzer çalışmalar için önemli ip uçları vereceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeyleri cinsiyet, anne ve babanın eğitim durumu, algılanan anne ve baba

tutumları ve akademik başarı değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır. 1.Öğrencilerin cinsiyetleri ile problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? 2.Öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? 3.Öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile problem çözme beceri algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? 4.Öğrencilerin algıladıkları anne tutumları ile problem çözme beceri algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? 5.Öğrencilerin algıladıkları baba tutumları ile problem çözme beceri algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? 6.Öğrencilerin akademik başarı algıları ile problem çözme becerileri, denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2.Yöntem

2.1. Evren ve Örneklem

Bu çalışma, bir problemi betimleme olduğu için Survey (tarama) yöntemi uygulanmıştır. Trama modelindeki bu araştırmanın evrenini 2004- 2005 eğitim- öğretim yılında İzmir ili metropol alanında bulunan resmi ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini şans yöntemi ile rastgele seçilen 14 ilköğretim okulundaki 8. sınıflardan 434 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 203'ü (% 46,8) kız ve 231'i (% 53,20) erkek öğrencidir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Problem Çözme Envanteri (PÇE): Heppner ve Peterson (1982) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe çevrisi Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından gerçekleştirilmiştir. Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 olan ölçeğin bu çalışmada ki güvenirlik katsayısı ise $r=81$ olarak bulunmuştur. Problem Çözme Envanteri, 35 maddelik, 1-6 arası puanlanan likert tipi, bireyin problem çözme becerileri konusunda kendini algılayışını ölçen bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Puan ranjı 32-192'dir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireylerin problem çözme konusunda kendini yetersiz algıladığını göstermektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Nowicki- Strickland Denetim Odağı Ölçeği (LOC): Nowicki- Strickland Denetim Odağı ölçeği 1973’de davranışları denetleyen pekiştirmelerin içten ve dıştan odaklaşmasının algılanma düzeyini değerlendirmek için Nowicki ve Strickland tarafından geliştirilmiştir. Yeşilyaprak (1988)’in doktora tezi çalışmasında ölçek İngilizce’den Türkçe’ye çevrilmiştir. Ölçeğin İngilizce orijinalinin Sperman-Brown eşitliği ile düzeltilmiş içsel tutarlılığını belirleyen güvenilirlik katsayısı 9. ve 11. sınıflar için .74 bulunmuştur. Ölçeğin, test- tekrar yöntemiyle 8 hafta ara ile uygulanması sonucu bulunan güvenilirlik katsayısı ise 10. sınıflar için .71’dir (Yeşilyaprak, 1988: 120). Ölçeğin akademik yeterlik, sosyal olgunlaşma, bağımsızlık, üstesinden gelme ve kendi başına güdülenme davranışlarını değerlendiren 40 maddesi vardır. Ölçekten en az 0, en fazla 40 puan alınmaktadır. Elde edilen puanların yüksekliği dıştan denetimli olmayı, düşüklüğü ise içten denetimli olmayı göstermektedir (Öner, 1997).

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda, araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetleri, anne ve babalarının eğitim durumları, algıladıkları anne tutumları, algıladıkları baba tutumları, akademik başarı algıları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.3.Verilerin Analizi

Çalışmada bağımsız değişkenlere verilen yanıtların dağılımına ilişkin frekans analizi yapılmıştır. Gruplar arasında farkın olup olmadığını belirlemek için ikili değişkenler için “t” testi, ikiden fazla değişkenler için ise “F” testi uygulanmıştır. Değişkenler arasında belirlenen anlamlı farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için “Scheffe” anlamlılık testi uygulanmıştır. Araştırmada önem düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

3. Bulgular

Araştırmada, öğrencilerin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeyi ile cinsiyeti, annelerinin eğitim durumları, babalarının eğitim durumları, algıladıkları anne tutumları, algıladıkları baba tutumları, akademik başarı algıları arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığı incelenmiş ve sonuçlar tablolar ile gösterilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre, Problem Çözme Becerisi Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri

Tablo 3.1: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre, Problem Çözme Becerisi Algıları ve Denetim Odağı Düzeylerine İlişkin t ve p Değerleri

Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sh	t	p
Poblemler Çözme						
Kız	203	86,39	18,54	1,30	4,11	0,00*
Erkek	231	93,70	18,41	1,21		
LOC						
Kız	203	12,79	3,80	0,26	1,32	1,18
Erkek	231	13,30	4,18	0,27		

* p<0,05

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin cinsiyetleri ile problem çözme becerileri arasında (t= 4,11, p<0,05) anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu bulgulara göre, kızların erkek öğrencilere göre, problem çözme becerisinde kendilerini daha etkin algıladıkları söylenebilir. Ancak; denetim odağı düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

3.2. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumları ile Problem Çözme Becerisi Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri

Tablo 2: Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre, Problem Çözme Becerisi Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P Değeri
Problem Çözme GA	2918,83	6	486,47		
Gİ	150258,16	427	351,89	1,38	0,22
Toplam	153177,00	433			
Denetim Odağı GA	106,98	6	17,83		
Gİ	6868,94	427	16,08	1,10	0,35
Toplam	6975,92	433			

Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi, öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile problem çözme beceri algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

3.3.Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumları ile Problem Çözme Beceri Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri

Tablo 3.3: Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Problem Çözme Beceri Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p Değeri
Problem Çözme GA	1654,21	6	275,70		
Gİ	151522,78	427	354,85	0,77	0,58
Toplam	153177,00	433			
Denetim Odağı GA	202,56	6	33,71		
Gİ	6773,36	427	15,86	2,12	0,04*
Toplam	6975,92	433			

p<0,05

Tablo 3.3’de görüldüğü gibi, öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile denetim odağı düzeyleri arasında ($t=2,12$, $p<0,05$) anlamlı bir farklılık görülmüştür. Gruplara yapılan Scheffe testi sonucunda babası üniversite, lise ve yüksekokul mezunu olan öğrencilerin, babası okuryazar olmayanlara göre daha içten denetimli oldukları belirlenmiştir. Ancak; öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile problem çözme becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

3.4.Öğrencilerin Algıladıkları Anne Tutumları ile Problem Çözme Beceri Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri

Tablo 3.4: Öğrencilerin Algıladıkları Anne Tutumlarına Göre Problem Çözme Beceri Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p Değeri
Problem Çözme GA	3795,41	3	1265,13		
Gİ	149381,58	430	347,39	3,64	0,01*
Toplam	153177,00	433			
Denetim Odağı GA	252,699	3	84,23		
Gİ	6723,22	430	15,63	5,38	0,00*
Toplam	6975,92	433			
	p<0,05				

Tablo 3.4’de görüldüğü gibi, öğrencilerin algıladıkları anne tutumları ile problem çözme becerisi algıları ($F_{3-430}=3,64$, $p<0,05$) ve anne tutumları ile denetim odağı düzeyleri arasında ($F_{3-430}=5,38$, $p<0,05$) anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için yapılan Scheffe anlamlılık testi sonucunda, farklılığı yaratan grupların annelerini ilgisiz algılayan öğrencilerle, annelerini anlayışlı ve yardımcı algılayan öğrenciler arasında olduğu görülmüştür.

Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

3.5.Öğrencilerin Algıladıkları Baba Tutumları İle Problem Çözme Beceri Algıları Ve Denetim Odağı Düzeyleri

Tablo 3.5: Öğrencilerin Algıladıkları Baba Tutumlarına Göre Problem Çözme Beceri Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p Değeri
Problem Çözme					
GA	2247,80	3	749,26		
Gİ	150929,19	430	350,99	2,13	0,09
Toplam	153177,00	433			
Denetim Odağı					
GA	0016,27	3	05,42		
Gİ	6959,64	430	16,18	0,33	0,80
Toplam	6975,92	433			

Tablo 3.5’de görüldüğü üzere, öğrencilerin algıladıkları baba tutumları ile problem çözme beceri algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

3.6.Öğrencilerin Akademik Başarı Algıları ile Problem Çözme Becerileri ve Denetim Odağı Düzeyleri

Tablo 3.6: Öğrencilerin Akademik Başarılarına Göre Problem Çözme Becerisi Algıları ve Denetim Odağı Düzeyleri İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p Değeri
Problem Çözme					
GA	10905,23	2	5452,61		
Gİ	142271,76	431	330,09	16,51	0,00*
Toplam	153177,00	433			
Denetim Odağı					
GA	584,15	2	292,07		
Gİ	6391,77	431	14,83	19,69	0,00*
Toplam	6975,92	433			

* p<0,05

Tablo 3.6'da görüldüğü üzere, öğrencilerin kendi başarı algıları ile problem çözme becerisi algıları ($F_{2-431}=16.51, p<0,05$) ve kendi başarı algıları ile denetim odağı düzeyleri arasında ($F_{2-431}= 19,69, p<0,05$) anlamlı bir farklılık saptanmıştır.Yapılan Scheffe testi sonucunda öğrencilerin kendi başarı algısının, problem çözme beceri algısında ve denetim odağı düzeyinde önemli bir etken olduğu görülmektedir.

4.Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında, öğrencilerin cinsiyetine göre, kişiler arası problem çözme beceri algıları arasında kızların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, kızların problem çözme becerisinde erkeklere göre, kendilerini daha etkin algıladıkları bulunmuştur. Ferah (2000), Kara Harp Okulu öğrencileriyle yaptığı araştırmanın sonucunda, Kara Harp Okulunda okuyan kız öğrencilerin, problem çözme becerilerini daha olumlu olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Bozkurt, Serin ve Emran (2004), cinsiyete göre problem çözme becerisi algıları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlardır.Bu sonuç eldeki çalışma bulguları ile paraleldir.Saracaloğlu, Serin ve Bozkurt (2001)'un lisansüstü öğrencileriyle, Kasap (1997)'in ilköğretim okulu öğrencileriyle, Güçray'ın (2003) Özkütük ve arkadaşları (2003)'in araştırma bulgularına göre problem çözme becerileri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlar, eldeki çalışma sonuçlarını destekler nitelikte bulunmamıştır.

Öğrencilerin cinsiyetine göre, denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Marvin (1987), Yeşilyaprak (1990), Köksal (1991), Güçray 2003, Bozkurt, Serin ve Emran (2004), Bohanek, Marin ve Duke (2006), yaptıkları çalışmalarda, denetim odağı düzeyinin cinsiyete göre değişmediğini saptamışlardır. Aydın'ın (1999) araştırmasında ergenlerin, Alisinanoğlu'nun (2003) farklı sosyo ekonomik düzeyde bulunan ilköğretim okullarındaki 10 yaş çocuklarının, denetim odakları puanları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; Tapçan'ın (2002) ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle, Kaval (2001)'in 12 yaş çocuklarıyla, (Yeşilyaprak 1988, Korkut 1986, Buluş 1996)'un öğrencilerle, Çakar (1997)'in lise son sınıf öğrencileriyle, Sahranç (2000)'in lise öğrencileriyle, Bozkurt ve Harmanlı'nın (2002) ilköğretim öğrencileriyle yaptığı araştırmalarında denetim odağı ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlar, eldeki araştırmanın sonuçları ile paraleldir.Öğrencilerin cinsiyetleri ile denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişkiyi ele alan bazı araştırma sonuçlarına göre, Korkut (1986), Küçükkaragöz (1998) çalışmalarında

Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

iç kontrollü olmada erkekler lehine sonuçlara ulaşmışlardır. Malki (1998) araştırmasında kızlar, erkeklerden daha dış denetimli bulunmuştur. Moore (2006) çalışmasında erkek öğrencilerin daha dıştan denetimli oldukları bulgusuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin, annelerinin eğitim durumuna göre problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Öğrencilerin problem çözmede etkili olma ve içten denetimlilik düzeyleri annelerin eğitim düzeyleri ile paralel artmasına rağmen gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Kaval (2001) 12 yaş çocukları ile, Çakar (1997) lise son sınıfa devam eden öğrencilerle yaptıkları çalışmalarda, denetim odağı ile anne ve babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamışlardır. Bu sonuçlar, eldeki araştırmanın sonuçlarını destekler nitelikte bulunmuştur. Ünüvar (2003) 15-18 yaş arası lise öğrencilerinde problem çözme envanterinin bütün alt boyutlarının annenin öğrenim durumuyla, Bozkurt ve Harmanlı (2002) ilköğretim öğrencilerinin annenin öğrenim durumuyla denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptamışlardır. Alisinanoğlu (2003) annenin eğitim düzeyinin çocukların denetim odaklarında anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, eldeki araştırmanın sonuçlarından farklıdır.

Öğrencilerin, babalarının eğitim durumuna göre, denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Buna göre, babalarının eğitim düzeyi yüksek öğrencilerin, babalarının eğitim düzeyi düşük olan öğrencilere göre daha içten denetimli oldukları saptanmıştır. Babası üniversite, lise ve yüksekokul mezunu olan öğrencilerin, babası okuryazar olmayanlara göre daha içten denetimli oldukları belirlenmiştir. Ancak; öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile problem çözme beceri algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Babası üniversite mezunu olan öğrencilerin, babası okuryazar olmayanlara göre kişiler arası problem çözme becerileri puan ortalamaları yüksek bulunmuş, ancak aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Öğrencilerin, algıladıkları anne tutumuna göre, kişilerarası problem çözme beceri algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu sonuçlara göre, annelerini ilgisiz algılayan öğrencilerin kişilerarası problem çözme becerilerinde daha az etkin ve daha dıştan denetimli oldukları görülmüştür. Annelerini anlayışlı ve yardımcı olarak algılayan öğrencilerin problem çözme becerilerinde kendilerini etkin hissettikleri, daha içten denetimli oldukları saptanmıştır. Kaval (2001), araştırmasında algılanan anne davranışları ile annenin denetim odağı düzeyi ve anne için algılanan duygusal cezalandırma davranışı ile

annenin denetim odağı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Alisinanoğlu (2003), koruyucu anne tutumları ile çocukların denetim odakları puanları arasında anlamlı farklılık bulmuştur. Bu sonuçlar, eldeki araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Koger (2000), annelerle yaptığı çalışması sonucunda denetim odağı yönü ve ana-baba davranışları; ev ziyaretleri, ana-baba eğitim programları ile şekillendirilebilir diye belirtmişlerdir. Demokratik ortamda büyümüş bireyler, sorumluluk duygularının diğerlerine göre daha gelişmiş, yaratıcı, meraklı, sosyal becerileri gelişmiş ve daha başarılıdırlar (Steinberg,1999). Karadayı (1994) “demokratik” ana-baba tutumunun egemen olduğu ailelerde yetişen bireylerin, problemler karşısında daha az kaygı duyma, kendi başına kararlar verip bunları uygulayabilme ve daha bağımsız hareket edebilme gibi özelliklere sahip olduklarını ifade etmektedir.

Öğrencilerin, algılanan baba tutumuna göre, problem çözme beceri algıları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Tapçan (2002), ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle ilgili araştırmasında çocukların denetim odağı ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Çakar (1997), ise lise son sınıfa devam eden öğrencilerin denetim odağı puanları ile ana-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Bu sonuçlar, eldeki çalışma sonuçlarından farklıdır.

Öğrencilerin, algılanan akademik başarısına göre, kişilerarası problem çözme becerisi ve algılanan akademik başarıları ile denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, öğrencilerin kendilerini başarılı olarak algılamalarının problem çözme becerilerinde, denetim odağı düzeyinde önemli bir etken olduğu görülmektedir. Kendini başarılı algılayan öğrencilerin, problem çözme becerilerinde kendilerini daha etkin, daha içten denetimli oldukları bulunmuştur. Elliot ve ark.(1990), araştırmalarında problem çözenin akademik performansla ilgili olduğunu bulmuşlardır. McCabe ve ark.’nin (1999) yaptıkları çalışma sonuçlarına göre, kızlarda sosyal problem çözme ile akademik performans arasında ilişki bulunmamıştır. Aynı çalışmada erkeklerde olumsuz problem uyumu ve fonksiyonel olmayan problem çözme stillerinde ise problem çözme ve akademik performans arasında ilişki bulunmuştur. Kendini başarısız algılayanların ise daha dıştan denetimli ve problem çözme becerilerinde kendilerini daha az etkin algıladıkları görülmüştür. Bozkurt ve Harmanlı (2002), ilköğretim öğrencilerinin kendi başarılarını değerlendirmeleriyle denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunduğunu belirtmektedirler. Bal-Tal ve Bar Zohar 1977, yaptıkları 36 çalışmanın 31’inde denetim odağı ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır (akt. Ross, 1989).

Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Sonuç olarak, problem çözme becerilerinin kazanılmasının akademik başarıyı olumlu etkilediği bu araştırma dahil birçok araştırmada belirlenmiştir. İlköğretim müfredatı içinde kişilerarası problem çözme becerileri ile ilgili konulara ağırlık verilmesi ve bunun bir ders olarak işlenmesi öğrenciler ve öğretmenler açısından uygun olacaktır. Öğrencilerin öğrenilen bir davranış olan problem çözme becerileri ve denetim odağı ile ilgili olarak kendilerini sosyal ve duygusal anlamda daha güçlü hissetmeleri için bu konularla ilgili grup rehberlik etkinliklerine daha fazla ağırlık verilmeli ve sınıflarda düzenli uygulanmalı çalışmalar yapılması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

1. Aydın, Ö. (1999). Denetim Odakları Farklı Olan Ergenlerin Problem Çözme Becerileri Puanlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
2. Aydınay, A. (1996). *İş Tatmini ile Denetim Odağı Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Y.L.Tezi. Marmara Üniv.Eğit.Bil.Enstitüsü.
3. Bohanek J.G., Marin K. Fivush R. & Duke M. (2006). Family Narrative Interaction and Children's Sense of Self. *Family Process Vol.45(1)*. (26 şubat 2007) www.FamilyProcess.org.
4. Bonner, R. ve Rich, A.(1988). Negative Life Stress, Social Problem Solving Self Appraisal and Hopelessness: Implications for Suicide Researchs *Cognitive Therapy and Research*, vol: 12. 1988.
5. Batgün, A. D. ve Şahin, N. H. (2003). Öfke, Dürtüsellik ve Problem Çözme Becerilerindeki Yetersizlik Gençlik İntiharlarının Habercisi Olabilir Mi? *Türk Psikoloji Dergisi*, Sayı 18 (51).
6. Buluş, M. (1996). *Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
7. Bozkurt, N. ve Harmanlı Z., (2002). İlköğretim Öğrencilerinin Denetim Odağı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* s 14: ss 29-37.
8. Bozkurt, N., Serin, O. ve Emran, B. (2004). İlköğretim Birinci Kademe Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri, İletişim Becerileri ve Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *XII. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü. Cilt II.
9. Cooley, E.L. & Nowicki S. (1988). Stres, Locus Of Control and Achievement of High School Sators. *Psychological Report*. 63, 2, 355-358.

Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

-
10. Corner, M. (2004). Task Characteristics and Performance in Interpersonal Cognitive Problem Solving. *The Journal of Psychology*, 138, n:2, USA.
 11. Çakar, M. (1997). *Lise Son Sınıf öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ile Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
 12. Çam, S. (1997). *İletişim Becerileri Eğitimi Programı Eğitiminin Öğretmen Adaylarının Ego Durumlarına ve Problem Çözme Becerisi Algılarına Etkisi*. Doktora Tezi Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 13. Dow, G. T. & Mayer, R. E., (2004). Teaching Students to Solve Insight Problems: Evidence for Domain Specificity in Creativity Training, *Creativity Research Journal*, Vol. 16, Issue 4, p 389, 13p.
 14. Dönmez, A. (1983). Denetim Odağı (Locus of Control) ve Çevre Büyüklüğü. *Eğitim Bilimleri Dergisi* 16 (1), 37, 47.
 15. Elliot, T. R., Godshall F., ShROUT, J. R. & Witty, T. E. (1990). Problem Solving Appraisal, Self-Reported Study Habits and Performance of Academically At Risk College Students. *Journal of Counseling Psychology*. 37, 203-207.
 16. Ferah, D. (2000). *Kara Harp Okulu Öğrencilerinin Problem Çözme Beceri Algılarının ve Problem Çözme Yaklaşım Biçimlerinin Cinsiyet, Sınıf, Akademik Başarı ve Liderlik Yapma Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
 17. Fidan N. ve Erden M. (1997). *Eğitime Giriş*. Ankara. Alkım Yayıncılık.
 18. Güçlü, N. (2003). Lise Müdürlerinin Problem Çözme Becerileri. *Milli Eğitim Dergisi*. S.160.
 19. Güçray S.S. (2003). The Analysis of Decision Making Behaviors and Perceived Problem Solving Skills in Adolescents. *The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET* April 2(2), Article 5.
 20. Gültekin ve Baran, (2005). 9-14 yaş Grubu Akut ve Kronik Hastalığı Olan Çocukların Denetim Odağı Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*. 40(3-11), 211- 220.
 21. Haye, M. K. Susan M. Swearer, Kelly Brey Love, Rhonda K. & Turner, (2003). Examining Locus Of Control And Agression Along The Bully/Victim Continuum. *American Psychological Association*, Toronto, Canada.
 22. Hepner, P.P, B. L. Reeder and L. M. Larson. (1983). Cognitive Variables Associated with Personal Problem Solving Appraisal: Implications for Counseling. *Journal of Counseling Psychology*. 4, (30), 537-545.
 23. Heppner, P.P. ve Peterson, C.H. (1982). The Development And Implications Of A Personal-Problem Solving Inventory, *Journal Of Counseling Psychology*, 29, 66-75.
 24. Heppner, P. P. (1988). The Problem Solving Inventory, Manual, *Counseling Psychologist Press*.

- Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
-
25. Heppner, P. P. & Krieshok, T. S. (1983). An Applied Investigation of Problem Solving Appraisal Vocational Identity And Career Service Request, Utilization and Subsequent Evaluation. *Vocational Guidance Quarterly*, 31, 240-249.
26. Heppner, P. P. & Baker, C. E. (1997). Applications of the Problem Solving Inventory. *Measurement & Evaluation in Counseling & Development*, 29 (4), 229-313.
27. Heppner, P. P. ve Krauskopf, C. J. (1987). The Integration of Personal problem Solving Processes Within Counseling. *The Counseling Psychologist*, 15, 371-447.
28. Karadayı, F. (1994). Üniversite Gençlerinin Algıladıkları Ana-Baba Tutumları, Ana Babayla İlişkileri ve Bunların Bazı Kişilik Özellikleriyle Bağlantısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(32), 15-25.
29. Kenç, M. F. (2004). Kişiler arası Sorunların Çözümünde Kullanılan Sistemik Modeller. *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 161, yıl 31.
30. Kasap, Z. (1997). İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre Problem Çözme Başarısı İle Problem Çözme Tutumu Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
31. Kaval, K. (2001). 12 yaş çocuklarında Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
32. Kılıç Basmacı, S. (1998). Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Algulamalarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
33. Koger D. C. (2000). The Influence of the Building Strong Families Program on Locus of Control and Parenting Behaviors of Limited Resource Mothers. *MSU Extension Family Life Bulletins*.
34. Köksal, F. (1991). Denetim Odağı İle Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum Üniversitesi.
35. Kurt-Ertubey, C. (1998). Çocuklarda Denetim Odağı Ölçeği Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi .Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
36. Küçükkaragöz, H., (1998). İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, D. E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
37. Malki, R. (1998). Davranışlarda iç-dış kontrol Odağı ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, E.Ü.Sos.Bil.Enstitüsü.
38. Marvin W. R. (1987). The Relationship Between Locus Of Control And Academic Level And Sex Of Secondary School Students. <http://www.nald.ca/fulltext/report1>.
39. McCabe R. K., Blankstein K.R. & Mills J.S. (1999). Interpersonal Sensitivity and Social Problem-Solving: Relations with Academic and Social Self-Esteem, Depressive Symptoms, and Academic Performance. *Cognitive Therapy and Research*. V 23, No 6 / December.
40. Miller, M.; Nunn, G.D. (2003). *Using Group Discussion to improve Social Problem Solving and Learning*. <http://provest.umi.com/pqdqeb? Ord. 30.04.2003>.

- Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
-
41. Moore M.M. (2006). *Variations InText Anxiety and Locus Of Control Orientation in Achieving and Underachieving Gifted and Nongifted Middle School Students*. University Of Connecticut. A dissertation degree of The Doctor of Philosophy.
42. Morris, C. (2002). Problem Çözme. (Çev.H.Belgin Ayvacı, Melike Sayıl (ed). Psikolojiyi anlamak. Ankara. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, 23.
43. Nadir, B. (2002). Ergenlerde Problem Çözme Becerisini Yordayıcı Bir Değişken Olarak Benlik İmgesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
44. Nowicki, S. & Strickland B. R. (1973). A Locus of Control Scale for Children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40 (1) ,148, 154.
45. Öner, N. (1997). *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler, Bir Başvuru Kaynağı*. 3. Basım. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
46. Özbay, Y. (2002). *Kişisel Rehberlik, Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara, Pegem A Yayınları.
47. Özkütük N., Silkü A., Orgun F. Ve Yalçınkaya M. (2003). Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerileri, *Ege Eğitim Dergisi*. Sayı (3)2: 1-9.
48. Raphel, M. (2003). *Problems Solving*. [http://progvest.umi.com/pqdqeb? Ord. \(30.04.2007\)](http://progvest.umi.com/pqdqeb? Ord. (30.04.2007)).
49. Ross, M. W. (1989). The Relationship between Locus of Control and Academic Level and Sex of Secondary School Students . *University of Ottawa and Maurice C. Taylor*, Algonquin vol. 14, n^o4, pp. 315-322 (15 ref.).
50. Rotter, J.B.(1966). Generalized Expectancies For Internal Versus External Control of Reinforcements. *Psychological Monographs*, 80, 1-28.
51. Saracaloğlu S., Serin, O. ve Bozkurt N. (2001). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri İle Başarıları Arasındaki İlişki, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 14, ss 121-134.
52. Sahranç, Ü.(2000). Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Denetim Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
53. Steinberg,L.(1999). *Adolescence*. Temple University, Fift Edition, The McGraw-Hill Companies.
54. Strickland, B.R. (1989). Internal_External Control Expectancies. *American Psychologist*. Vol: 44, No: 1 (1-12).
55. Şahin, N., Şahin, N. H. and Heppner, P. P. (1993) "The psychometric properties of the Problem Solving Inventory". *Cognitive Therapy and Research*, 17, 379-396.
56. Şahin, N.H ve Savaşır, I. (1997). *Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme. Sık Kullanılan Ölçekler*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No:9.
57. Taylan, S. (1990). Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarılma, Güvenlik ve Geçerlik Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Serin, N., B., Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

58. Tapçan, T. K. (2002). Ebeveyn tutumları ve ilköğretim 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerinin denetim odağı ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
59. Ünüvar, A. (2003). *Çok Yönlü Algılanan Sosyal Desteğin 15-18 Yaş Arası Lise Öğrencilerinde Problem Çözme Becerisine ve Benlik Saygısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
60. Yeşilyaprak, B. (1988). Lise öğrencilerinin içsel yada dışsal denetimli olmalarını etkileyen etmenler, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Ankara.
61. Yeşilyaprak, B. (2005). *Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi*. 9. Basım. Pegem Yayıncılık. Ankara.
62. Zimbardo, R. (2006). www.queendom.com/tests/personality/lc_access.html. (İnternette alınma tarihi, 18.08.2006).